

مجله حقوق

دوفصلنامه

دوره ۴، شماره ۹، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

بررسی راهکارهای حقوقی استخراج و معامله ارزهای دیجیتال و رمز پایه (مجازی):

خلأهای حقوقی و راهکارهای پیشنهادی * شیما نادری، مجید مطلبی

و اکاوی مبانی فقهی فور و تراخی در اخذ به شفعه * مرتضی رحیمی

دستاوردها و چالش های تعدد و تکرار جرم در قانون کاهش مجازات حبس تعزیری

مصوب ۱۳۹۹ با رویکرد کاربردی * ابوالفتح خالقی، زهرا میرزانی

آثار قرارداد انتقال تکنولوژی در حقوق ایران * افشین مجاهد

تبیین اصل اطلاع رسانی در پرتو آیین رضایت قبلی کنوانسیون روتردام ۲۰۰۳

* محمد مبینی فر، مرضیه فتحی برناجی

جایگاه کمیسیون های حل اختلاف در دعاوی فی مابین سپاه پاسداران انقلاب و شهرداری تهران

* محمدرضا یزدی، مجتبی سالک رازی

آثار و شرایط اعاده دادرسی در حقوق ایران و فرانسه * سید جعفر هاشمی باجگانی، محمدرضا بوربور

آثار فسخ نکاح در حقوق ایران، فرانسه و انگلستان * میثم سبحانی

تحلیل ساختار حقوق کودک در ایران: بررسی مرجع ملی کنوانسیون حقوق کودک بر مبنای

پیمان نامه جهانی حقوق کودک * مریم شعبان

رابطه توهین و آزادی بیان در پرتو قانون مجازات اسلامی و قانون مطبوعات * امیرحسین قضائی علمداری

اصول و قواعد حاکم بر اخلاق حرفه ای در شغل وکالت * رستم علی اکبری، یاسر شاکری

تکثرگرایی دینی در قانون مجازات اسلامی * محسن حمیدی پور

آثار و شرایط دادرسی غیابی در حقوق ایران و فرانسه * سید جعفر هاشمی باجگانی، مصطفی افضلی گروه

مسئولیت کیفری دولت ها در قبال جرایم محیط زیستی در پرتو همکاری های منطقه ای و بین المللی * سجاد طیبی

تحلیل عملکرد دیوان بین المللی دادگستری در پرونده نقض عهدنامه مودت ۱۹۵۵ میان جمهوری اسلامی ایران

و ایالات متحده آمریکا * محمد ستایش پور، عیسی پودات

چالش های فلسفی، مفهومی تروریسم در مواجهه با حقوق بشر * نوروز کارگری

تحلیل اقتصادی آثار جاتی ناشی از استفاده اموال با مطالعه حقوق ایران * یداله دادگر، اکرم احسانی

کارکردها و چالش های میانجیگری در ایران (با نگاهی به برخی از کشورهای اروپایی و اسناد بین المللی)

* سید عباس موسوی

حریم خصوصی در نظام حقوقی ایران و اسلام * علی اکبری، مهدی فلاحیان

حقوق زندانیان از منظر فقه امامیه و حقوق ایران با نگاهی به اسناد بین المللی * غلامرضا ایزدپناه، وجیهه ایزدپناه

تحلیل ترور دانشمندان هسته ای ایران از منظر حقوق داخلی و بین الملل * محمدخلیل صالحی، محمد سلمانی فرهمند

آثار قرارداد بیعه عمر از منظر فقه امامیه و حقوق ایران * سید سجاد خالونی تفتی

حمایت از قضات ادارات در عصر سیاسی سازی: ارزیابی استقلال قضائی و ثبات رأی در دادرسی اداری * رضا طجرلو،

محمدجواد شفق، فاطمه مافی

حقوق بزه دیدگان و بزه کاران در قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه: نقدها و چالش ها * صادق فتیلی، ابراهیم مقدم

بررسی و تحلیل تعهد به رعایت احتیاط در حقوق کامن لاء * رضا حسین گندمکار، فرزاد کریمی کلمتی

مطالعه تطبیقی ارزیابی هزینه جرم در حقوق کیفری و فقه شیعه * اسماعیل کشکولیان، مهدی نقوی

در آمدی بر نظریه شخصیت حقوقی در فقه امامیه * سید علیرضا امین

بررسی ارکان مسئولیت مدنی شهرداری ها در رویه قضائی * سید وحید میرنظامی، فائزه بهادر

جبران خسارت محکومان بی گناه در حقوق ایران و آمریکا * احمدرضا کنارکوهی، سلامه ابوالحسنی

اهمیت ایجاب در قانون مدنی ایران و اصول قراردادهای تجاری بین المللی * مرتضی جوان سرند

Criminal Responsibility of Governments for Environmental Crime in the Light of Regional and International Cooperations

مسئولیت کیفری دولت‌ها در قبال جرایم محیط زیستی در پرتو همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی

Sajad Tayebi

PhD student in Theology, University of Religions and Beliefs, Tehran, Iran

سجاد طبیبی

دانشجوی دکتری دین‌شناسی، دانشگاه ادیان و مذاهب، تهران، ایران

stayebi.g@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-5058-3609>

Abstract

Today, environmental protection is very important because the biosphere system depends on this protection and effective support. In this regard, any disregard for this matter may turn out to be a minor dimensional risk in an irreplaceable dimension. Therefore, environmental protection is possible through international cooperation and interactions. In the light of this cooperation and in view of the transboundary nature of environmental damage, any obvious breach of international responsibility of the country and governments must be taken into account. Hence, according to the existing treaties and common rules, effective measures should be taken to inspire international criminal responsibility for environmental crime. Hence, adherence to the provisions of the International Responsibility Plan for Governments, as well as the clarification of the restitution dimensions of Article 19, is one of the most important issues that have been addressed in this study. In this regard, with the aim of identifying the nature and extent of international environmental crime, we are going to explain how to Regional and International Cooperation in Encouraging Criminal Responsibility of Governments in Respect of Environmental Crimes.

Keywords: International Environmental law, international responsibility, environmental crimes, International Obligations, Regional and International Cooperation.

چکیده

امروزه حفاظت از محیط زیست، بسیار پر اهمیت است چرا که نظام حیات زیست کره در گرو این حفاظت و حمایت موثر است. در این راستا هرگونه بی توجهی به این مهم، ممکن است یک مخاطره در ابعاد کوچک را به ابعاد بزرگتر و غیر قابل جبران بدل سازد. بنابراین حمایت از محیط زیست در سایه همکاری‌ها و تعاملات بین‌المللی میسر است. در پرتو این همکاری‌ها و با توجه به ماهیت فرامرزی خسارات محیط زیستی، هرگونه نقض آشکار بایستی مسئولیت بین‌المللی کشور و دولت‌ها را دربرداشته باشد. از این رو بر اساس رویه معاهدات موجود و قواعد آمره به نظر می‌رسد در برانگیختن مسئولیت کیفری بین‌المللی دولت‌ها در قبال جرائم محیط زیست بایستی اقدامات موثری انجام پذیرد. از این رو بایستی به مفاد طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها و همچنین تبیین ابعاد احیاء ماده ۱۹ آن از مهم‌ترین مباحثی است که در این پژوهش به آن توجه شده است. در همین راستا و با هدف شناسایی ماهیت و ابعاد جرایم بین‌المللی محیط زیستی به تبیین و بررسی چگونگی همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در برانگیختن مسئولیت کیفری دولت‌ها در قبال جرایم محیط زیستی می‌پردازیم.

واژگان کلیدی: حقوق بین‌الملل محیط زیست، مسئولیت بین‌المللی، جرائم محیط زیستی، تعهدات بین‌المللی، همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی.

Received: 2021/08/01 - Review: 2021/10/15 - Accepted: 2021/11/18

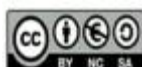
دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۸/۰۱ - بازنگری مقاله: ۱۴۰۰/۱۰/۱۵ - پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۱/۱۸

ارجاع:

طیعی، سجاد؛ (۱۴۰۰)، مسئولیت کیفری دولت‌ها در قبال جرایم محیط زیستی در پرتو همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، تمدن حقوقی، شماره ۹.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

CC BY-NC-SA

مقدمه

فارغ از این که همکاری‌های بین‌المللی در زمینه محیط زیست به صورت کامل انجام می‌شود یا خیر باید به این نکته توجه داشت در حقوق بین‌الملل جرم انگاری تخریب محیط زیست به ندرت مورد توجه واقع شده است، اما در دکترین حقوقی نظریاتی پیرامون حقوق کیفری بین‌المللی محیط زیست با عناوینی چون اکوساید^۱ و ژئوساید^۲ شکل گرفته است (پورهاشمی و همکاران، ۱۳۹۴، ۱۶۷). ژئوساید مبتنی بر اکوساید به عنوان یک جرم بین‌المللی، ضرورتاً نیازمند عنصر قصد و نیت است که به واسطه تحقق تخریب کفایت می‌کند (نمایان و طیعی، ۱۳۹۳، ۱۲). علاوه بر این و برخلاف ژئوساید، اکوساید بر نقض حق بر محیط زیست سالم هم مبتنی نیست (مانگوپولوس و بندک، ۱۳۸۹، ۶۱). اگرچه این مسئله در حقوق بین‌الملل چندان از سوی دولت‌ها به رسمیت شناخته نشده است، اما در یک مورد پیش نویس طرح جرائم علیه صلح و امنیت بشری که اصول نورنبرگ و مضامین حقوق بشری را نیز در خود نهفته دارد، برای نخستین بار ایراد خسارت عمدی و شدید به محیط زیست را به عنوان جنایت بین‌المللی تلقی کرد، که به موجب آن مرتکبین این جنایات افرادی هستند که به نحو ارادی خود مستقلاً خسارت طولانی مدت، شدید و گسترده به محیط زیست طبیعی وارد می‌کنند، یا به این امر فرمان می‌دهند. نتیجتاً با توجه به تنوع محیط زیست و قوانین موضوعه در خصوص آن قوانینی که در راستای مقابله با جرایم محیط زیست به تصویب رسیده اند بیشتر در قالب کنوانسیون و اعلامیه و موافقتنامه به تصویب رسیده اند (سیلا، ۱۳۷۴، ۴۷۱). در این راستا در پژوهش پیش رو همکاری‌های منطقه‌ای و مقابله‌ای با جرایم

1- ecocide

2- geocide

محیط زیستی، مقابله کیفری در سطح ملی، هماهنگ سازی استانداردهای ملی و منطقه‌ای، همکاری‌های بین‌المللی و مقابله با جرایم محیط زیستی، احیاء ماده ۱۹ طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها، اجرای مسئولیت پرداخت خسارت، اقدام موثر راجع به جرائم نوظهور مورد بحث قرار می‌گیرد.

۱- مقابله کیفری در سطح ملی

در باب مقابله کیفری در سطح ملی باید گفت اشخاصی که در اجتماع جرائمی را مرتکب می‌شوند آن جامعه در پاسخ و عکس‌العمل به آن جرم مجازات‌هایی را برای فرد مجرم در نظر گرفته است. مقابله‌های کیفری مانند حبس، جزای نقدی، ضبط مال و مصادره اموال و در مواردی نیز اجرای یکی از دو یا چند مورد مثل حبس یا تبعید، حبس یا شلاق و حبس یا جزای نقدی یاد شده مقرر شده است. در پاره‌ای از قوانین و مقررات محیط زیستی آشکارا از اشخاص حقوقی سخن به میان آمده است یعنی مانند ضوابط و مقررات قانونی دیگر، مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی پذیرفته شده است (محقق، ۱۳۹۶، ۶۹). برخی از این قوانین عبارتند از قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست، قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا، قانون شهرداری و قانون حفاظت از دریا و رودخانه‌های مرزی از آلودگی با مواد نفتی.

۱-۱- حبس

اصولاً حبس را به عنوان یکی از موثرترین ابزار دفاع جامعه در برابر بزهکاران نام برده اند و همواره جوامع گوناگون از این پاسخ و اشکال مختلف آن استفاده کرده اند (قاسمی، ۱۳۹۱، ۱۷۷). اکنون نیز علیرغم آن‌که در خصوص مقابله ایراداتی وارد کرده اند، با این حال بیشتر کشورهای جهان مانند ایران، از این مقابله در قوانین کیفری خود استفاده می‌کنند (دانش، ۱۳۷۶، ۸۲). بر مبنای ضوابط و مقررات قانونی مربوط به جرایم محیط زیستی، حبس را می‌توان مهم‌ترین و گسترده‌ترین مقابله کیفری برای این گونه جرایم دانست زیرا در بیشتر قوانین و مقررات محیط زیستی چه به شکل جداگانه و چه همراه با مقابله‌های دیگر، از آن نام برده شده است و موارد زیادی از صدمات آلودگی‌های محیط زیستی به وسیله آن پاسخ داده شده است (بولک، ۱۳۷۷، ۶۲).

۱-۲- جزای نقدی

از دیگر مقابله‌های کیفری که در زرادخانه کیفری کشورهای گوناگون جهان و نیز ایران یافت می‌شود، جزای نقدی یا جریمه است که در قوانین و مقررات محیط زیستی گاهی به صورت جداگانه وضع شده است و در بسیاری از موارد این مجازات را سودمندتر از حبس دانسته اند (قاسمی، ۱۳۹۱، ۱۸۰).

۲- هماهنگ سازی استانداردهای ملی و منطقه‌ای

بهترین راه برای تشخیص اهمیت حقوق بین‌الملل محیط زیست این است که بررسی کنیم چرا در کل حقوق بین‌الملل ضروری است. نظام حقوقی هر کشور در درون مرزهای جغرافیایی به صورت خاص عمل می‌کند. هر دولت فقط می‌تواند قوانین خود را در سرزمین مستقل خود تا مرز آب‌های ساحلی اش گسترش، وضع و اجرا کند. هر کشوری از صلاحیت قضائی بر دعاوی مربوط به حریم هوایی یا فضای بیرونی خود آن هم فقط در حیطه حقوق بین‌الملل برخوردار است. مشکلات محیط زیستی مرزهای سرزمین را رعایت نمی‌کنند. اگر آب‌های مرزی دو کشور آلوده شوند هر دو کشور باید همکاری کنند زیرا هیچ کدام به تنهایی قادر به رفع مشکل نیستند. اگر جریان هوای حاکم فلزات سنگین را از ناحیه‌ای به ناحیه دیگر ببرد اشخاصی که در ناحیه آلوده زندگی می‌کنند تحریک می‌شوند تا بر سیاست کشورهای داخل حوزه قضائی آلوده ساز اعمال نفوذ کنند. اگر یک مشکل محیط زیستی توسط چند کشور ایجاد شود و همه آن‌ها را متاثر سازد باید به دنبال راه‌های جهانی گشت (کویروا، ۱۳۹۴، ۴۳).

امروز همه ما آگاهیم که مشکلات بین‌المللی محیط زیست باعث نگرانی کل دنیا است. هر کس امور جاری را پیگیری کند مطلع است که تغییر اقلیم، به طور قطع دنیائی را که می‌شناسیم تغییر می‌دهد و تنوع بیولوژیکی با سرعت شتاب زده‌ای رو به تحلیل گذاشته است. در این راستا آلودگی حدود مرزها را نمی‌شناسد و راه حل مشکلات محیط زیستی ما قالباً در سطح بین‌المللی یافت می‌شود. مسئله فقط این نیست که چطور از محیط زیست کشور خود مراقبت کنیم. در واقع حیات بر روی سیاره ما در معرض خطر قرار گرفته است. جامعه علمی به ما می‌گوید دنیای ما با سرعت هشدار دهنده‌ای در حال تغییر است. هرچند می‌توانیم انتشار گازهای گلخانه‌ای را کاهش دهیم و مقدماتی را هم فراهم آوریم تا تغییر اقلیم مهار شود اما در بلندمدت یک خطر اساسی وجود دارد که تاثیر انسانی از نقطه شتاب گیری سریع تغییر اقلیم تجاوز کند و سازوکارهای بازخورد طبیعی به یک دور باطل تبدیل شوند. فقط یک جامعه ناقص از دولت‌ها با یک نظام قانونی و نظارتی به نام حقوق بین‌الملل وجود دارد. بسیاری از مشکلات بین‌المللی محیط زیست از نوع مشکلات جهانی هستند که اقدام مشترک و کارآمد کل بشریت را می‌طلبند (دی منتو، ۱۳۹۵، ۶۴). در این راستا تنها برطرف ساختن مشکلات محیط زیست جهانی و منطقه‌ای، توسعه هدفمند حقوق بین‌الملل محیط زیست می‌باشد. این توسعه در پرتو همکاری‌های ملی و منطقه‌ای رشد پیدا می‌کند. با این توصیف پیاده سازی ملی حقوق بین‌الملل محیط زیست پیش نیاز موثر بودن و داشتن تاثیر جهانی برای حقوق بین‌الملل محیط زیست است.

۳- نقش نهادهای بین‌المللی

جرم شناسی جهان بوم نه تنها به مسائل مربوط به جرم و ضرر می‌پردازد، بلکه چگونگی تعقیب بالفعل و بالقوه جرائم این حوزه را توسط نظام عدالت کیفری تحلیل می‌کند. چالش اصلی حقوق بین‌الملل محیط زیست، چگونگی مفهوم سازی و ساختار بندی نظام عدالت کیفری است که با جرائم در این حوزه برخورد می‌کنند. این امر نیازمند همکاری بین‌المللی پلیس انجمن‌ها و دیگر نهادهای قضائی جهت تعقیب یزهکاران است. از جمله نهادهائی که با جرائم محیط زیست در ارتباط اند ضابطان محیط زیست می‌باشند. ماهیت فرامرزی جرائم محیط زیستی در سطح داخلی و فراملی نشان دهنده این نکته است که پلیس محلی باید جهت حل مشکلات از نهادهای ملی و سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی همچون پلیس بین‌الملل درخواست همکاری کند (وایت، ۱۳۹۵، ۲۳۵). در این میان یکی از مسائل مهم این حوزه، نقش نهادهای قضائی است. این امر از طریق صلاحیت رسیدگی به جرائم محیط زیستی آشکار می‌شود و در نهایت کارائی نهادهای تقنینی و قضائی در حوزه جرائم محیط زیست در شرایطی حاصل می‌شود که آن‌ها نسبت به انجام تعهد بزرگ و پایش نظام مند و با دقت برنامه‌ها مشتاق باشند.

۴- احیاء ماده ۱۹ طرح مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها

ماده «۱۹»^۳ طرح مسئولیت دولت‌ها تا زمانی که حذف نشده بود کلیه مجرمین بین‌المللی مخصوصاً در زمینه محیط زیست مستند به همین ماده، مجازات می‌شدند ولی زمانی که کمیسیون حقوق بین‌الملل با تفسیر خود که عبارت بود از ارتکاب جنایات بین‌المللی در هر قضیه منوط به تحقق دو شرط لازم تعهد نقض شده دارای اهمیت اساسی باشد و شدید بودن نقض تعهد؛ این ماده را حذف نمود به دنبال آن ضمانت اجرای تعقیب جرائم و مجازات‌ها حذف گردید. هرچند حذف این ماده دلایل دیگری من جمله عدم تامین اصل قانونی بودن جرائم و مجازات‌ها، عدم وجود اصول دادرسی، ضمانت اجرای حقوقی و وجود مراجع دادرسی برای تعقیب جرائم و اجرای مجازات داشت. هرچند به نظر می‌رسد دیدگاه‌های سیاسی هم بی‌تاثیر نبود. به هر ترتیب اگر امروزه این ماده با سیستم دادرسی تخصصی تری احیاء گردد لااقل از وقوع خیلی از جرائم پیشگیری خواهد شد (محقق، ۱۳۹۶، ۷۱).

۳- آن دسته از اعمال دولت که به منزله نقض تعهدات بین‌المللی تلقی می‌گردند، صرفنظر از موضوع تعهد نقض شده، عمل متخلفانه بین‌المللی محسوب می‌شوند.

۵- اقدام موثر راجع به جرائم نوظهور

۵-۱- تغییرات اقلیمی

پيامدهای احتمالی تغییرات آب و هوا از نظر بسیاری از دانشمندان امری ممکن می‌باشد. مدارک و شواهد حاکی از آن دارد که تغییرات آب و هوایی می‌تواند تاثیرات مخربی بر کشاورزی با ایجاد آفت، حیات وحش، گیاهان رستنی، منابع آبی و... داشته باشد. سطح دریا ممکن است به طور فزاینده‌ای افزایش یابد، گردش جریان اقیانوس ممکن است تغییر یافته و در نتیجه اکوسیستم دریائی تغییر یابد و در نتیجه، همه این حالات ممکن است آثار فراوانی بر فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی داشته باشد. جزایر پست و مناطق ساحلی تهدید شده و جزایر ممکن است غیرقابل سکونت شوند و میلیون‌ها نفر از مردم در اثر این تغییرات مجبور به جابه‌جائی و مهاجرت شوند (گوندلیک و همکاران، ۱۳۸۹، ۳۴). علاوه بر این، تغییرات آب و هوایی طیف گسترده‌ای از بحران‌ها از جمله بحران کمبود آب شیرین و نازک شدن لایه اوزون را در پی دارد، که خود این مسئله مشکلات گسترده‌ای را با خود به همراه دارد. به عنوان مثال به دلیل تغییرات آب و هوایی شدت و تعداد بلایای طبیعی در حال افزایش است، به طوری که میانگین تعداد بلایای طبیعی که در هر سال در نیمه قرن بیستم رخ داده دوازده مورد بوده است در حالی که این رقم در سال ۲۰۰۴ میلادی به عدد شگفت‌آور سیصدوپنجاه مورد رسیده است (مالک، ۱۳۸۹، ۲).

شورای امنیت سازمان ملل متحد در هفدهم آوریل ۲۰۰۷ میلادی، رابطه بین انرژی، امنیت و آب را مورد بررسی قرار داد و ضرورت توجه به رابطه تغییرات آب و هوایی و امنیت انسانی را متذکر شد، در واقع شورای امنیت سازمان ملل متحد تغییرات آب و هوایی را یکی از جنبه‌های مهم در رابطه با امنیت انسانی دانست و دو بعد مهم امنیت انسانی در تغییرات آب و هوایی مورد توجه قرار گرفت؛ نخست این‌که همه کشورها به یک اندازه از تغییرات آب و هوایی متاثر نمی‌شوند^۴ و همکاری دولت‌ها نیز برای مقابله با مشکل به یک اندازه نیست. دوم این‌که تغییرات آب و هوایی با امنیت بشری پیوند عمیقی دارد و تغییرات آب و هوایی یک مشکل محلی و منطقه‌ای نیست، بلکه موضوعی جهانی است (افشاری، ۱۳۸۹، ۸۹).

۴- البته لازم به ذکر است که به عقیده برخی از اقلیم‌شناسان برخی تغییرات حاصله از تغییرات آب و هوایی ممکن است به صلاح انسان باشد، مثلاً این‌که شرایط آب و هوایی گرم‌تر باعث می‌شود محصولات جدیدی در بریتانیا رشد کند اما برای مناطق دیگر بسیار مضر است، مانند این‌که خشکسالی‌های مکرر و طولانی‌تری در دشت‌های آمریکا رخ خواهد داد (گودی و وایلز، ۱۳۸۶، ۱۵۴).

تغییرات آب و هوایی مهم‌ترین و البته تنها یکی از موضوعاتی است که در روابط میان دولت‌ها به یک چالش اساسی تبدیل شده است. از جمله سایر موضوعات محیط زیست نیز می‌توان به موضوعاتی از قبیل روابط تجاری میان دولت‌ها در پهنه سازمان تجارت جهانی، توسعه پایدار (که در اعلامیه ریو بدان پرداخته شده است)، تجارت گونه‌های در معرض خطر، خطرات ناشی از آلودگی دریاهای، از جمله حمل و نقل مواد نفتی، مواد هسته‌ای و زباله‌های خطرناک و... اشاره نمود (Gunningham and others, 1995, 32).

۵-۲- جرایم مربوط به زباله‌ها

حوزه مدیریت زباله‌ها، امروزه فرصت‌های بی شماری را برای جرائم فراهم کرده است. این مسئله در ارتباط با تجارت و حمل و نقل غیرقانونی زباله‌های خطرناک، نقش سندیکاهای سازمان یافته مافیائی در مدیریت زباله‌ها و فروش غیرقانونی زباله‌ها به وسیله شرکت‌های قانونی را برجسته می‌کند (گرچی فرد، ۱۳۹۵، ۱۸۵). مفهوم اصطلاح زباله‌های خطرناک خود مسئله و موضوعی مبهم و قابل بحث را پیش می‌کشد. در این خصوص، این مسئله قابل توجه است که در نوامبر ۲۰۰۸ میلادی اتحادیه اروپا یک چهارچوب راهبردی در حوزه زباله‌ها را با چندین ماده و یک ضمیمه که مشخصاً مربوط به بحث در خصوص زباله‌های خطرناک بود را به تصویب رساند و در آن، تعریف زباله‌های خطرناک و در معرض گذاری آن به عنوان فعالیت کیفی مورد بررسی قرار گرفت (عبدلهی و همکاران، ۱۳۸۸، ۴۳).

۵-۳- جرایم مربوط به مناطق جغرافیائی ویژه

در حالی که مشابهت‌های زیادی در انواع جرائم زیست محیطی که فرامرزی هستند، وجود دارد اما هنوز ضرورت دارد که برخی از جرائم را بر اساس موقعیت ضروری جغرافیائی و کیفی آن مورد بررسی قرار دهیم. مثلاً صادرات زباله‌های الکترونیکی به جنوب شرقی آفریقا به دلیل عدم قانونگذاری این کشورها در این حوزه و ناشی از موقعیت جغرافیائی آن‌ها است. ماهیگیری غیرقانونی با توجه به مکان و نوع خاص آن بسیار متفاوت خواهد بود. مثال هائی از قبیل نرم تنان دریائی خوراکی^۵ در استرالیا، خرچنگ دریائی^۶ در کانادا و ماهی دهان گشاد دریائی^۷ در اقیانوس آرام جنوبی، تفاوت گسترده‌ای را در انگیزه، تکنیک، فرهنگ محلی و معیار عملکرد نشان می‌دهد. شکار غیرقانونی فیل در آفریقا با زیست دزدی در آمریکا بسیار متفاوت خواهد بود. مسائل یاد شده حاکی از این امر است که

5- abalone

6- lobster

7- toothfish

جرم شناسان باید از تفاوت های منطقه‌ای و محلی در بروز آسیب و فشارهای محیط زیستی که در هر کدام از این مناطق نقش بازی می‌کند، آگاهی داشته باشند (وایت، ۱۳۹۴، ۹۷).

نتیجه

علیرغم توسعه چشمگیر حقوق بین‌الملل در زمینه حمایت و حفاظت از محیط زیست به ویژه در دهه‌های اخیر باید گفت که هنوز هم جبران خسارت محیط زیستی با چالش‌هایی مواجه است. با توجه به رشد فرهنگ و آگاهی‌های عمومی در خصوص حمایت از محیط زیست و همچنین نارسائی‌های اصل جبران خسارت محیط زیستی و مسامحه در رفتار با مجرمین محیط زیست می‌بایست ابزارهای کیفری جرائم محیط زیستی نمود بیشتری پیدا کنند. از یک سو احیاء ماده ۱۹ طرح مسئولیت دولت‌ها ضمانت اجرای مناسبی است تا بتوان مجرمین محیط زیست را مجازات نمود و مجرم با درک و تجربه مجازات دیگر نتواند یا نخواهد به سوی تخریب و آلوده نمودن محیط زیست برود. از طرفی ایجاد دیوان بین‌المللی محیط زیست با وجود صلاحیت ویژه می‌تواند زمینه برخورد با ناقضین تعهدات محیط زیستی را فراهم سازد. به هر ترتیب به نظر می‌رسد در روند توسعه حقوق بین‌الملل محیط زیست وجود ابزارهای پیشگراانه بسیار ضروری است و از این رو می‌توان بیان داشت که این امید می‌رود که روزی جرائم محیط زیستی در جرگه جرائم صلاحیت جهانی قرار می‌گیرند. همچنین ارتقاء همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در جهت تقویت معاهدات بین‌المللی در پرتو رویه اجرائی بسیار ضروری است.

منابع

فارسی

- افشاری، مریم، ۱۳۸۹، **تأثیرات تغییرات آب و هوایی بر صلح و امنیت انسانی**، رساله دکتری حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی.
- بولک، برنار، ۱۳۷۷، **کیفرشناسی**، ترجمه دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ دوم، تهران، انتشارات مجد.
- پورهایمی، سیدعباس؛ نامیان، پیمان؛ طیبی، سبحان، ۱۳۹۴، **جرم انگاری تروریسم زیست محیطی؛ چالش‌ها، هنجارها و راهبردها، فصلنامه علوم تکنولوژی محیط زیست**، دوره ۱۷، شماره ۱.
- دانش، تاج زمان، ۱۳۷۶، **حقوق زندانیان و علم زندان‌ها**، چاپ سوم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- دی منتو، جوزپ، ۱۳۹۵، **محیط زیست جهانی و حقوق بین‌الملل**، ترجمه سبحان طیبی، چاپ اول، تهران، انتشارات مجد.

- سیلا، دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۴، پیش‌نویس قانون جرایم صلح و امنیت بشری ۱۹ ژوئیه ۱۹۹۱، **مجله حقوقی بین‌المللی**، شماره ۱۸ و ۱۹.
- عبدالهی، محسن؛ رمضانی قوام آبادی، محمدحسین؛ فریادی، مسعود؛ ساجدی، زهرا، ۱۳۸۸، **حقوق کیفری محیط زیست: ملاحظات و راهکارها**، چاپ اول، تهران، انتشارات روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران.
- قاسمی، ناصر، ۱۳۹۱، **حقوق کیفری محیط زیست (مطالعه تطبیقی در حقوق ملی و بین‌المللی)**، چاپ اول، تهران، انتشارات خرسندی.
- کویوروا، تیمو، ۱۳۹۴، **مقدمه‌ای بر حقوق بین‌الملل محیط زیست**، چاپ اول، ترجمه سبحان طیبی و مهناز ضرابی، چاپ اول، تهران، انتشارات میزان.
- مانگوپولوس، آلیس و بندک، ولفگانگ، ۱۳۸۹، **تروریسم و حقوق بشر: گروه صلح کرسی حقوق بشر**، صلح و دموکراسی یونسکو دانشگاه شهید بهشتی، ترجمه مریم افشاری، محمدجعفر ساعد، طیبه اسدی، پروانه تیلا، چاپ اول، تهران، انتشارات دادگستر.
- گرجی فرد، حمیدرضا، ۱۳۹۵، **جرم شناسی سبز**، چاپ اول، تهران، انتشارات میزان.
- گودی، اندر و وایلز، هدر، ۱۳۸۶، **انسان و دگرگونی‌های محیط زیست**، مترجم راحله غیاثوند، چاپ دوم، تهران، انتشارات نقش مهر.
- گوندلینگ، لوتار؛ هویسمان، جی. دلبیو؛ هلیاب، ای. ای، ۱۳۸۹، **حقوق محیط زیست**، جلد دوم، ترجمه محمدحسن حبیبی، چاپ دوم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- محقق، رضا، ۱۳۹۶، **چگونگی حرکت در جهت کیفری نمودن عدم اجرای تعهدات بین‌المللی محیط زیستی**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دماوند.
- مالک، ترانه، ۱۳۸۹، **مسئولیت دولت‌ها برای تغییرات آب و هوایی**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق محیط زیست، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی.
- نمایان، پیمان و سبحان طیبی، ۱۳۹۳، **جرم انگاری تروریسم سایبری در حقوق بین‌الملل کیفری**، مجموعه مقالات دومین کنفرانس ملی دفاع سایبری، دانشگاه جامع امام حسین.
- وایت، راب، ۱۳۹۵، **جرایم زیست محیطی فراملی به سوی جرم شناسی جهان بوم**، ترجمه حمیدرضا دانش ناری، چاپ اول، تهران، انتشارات میزان.
- وایت، راب، ۱۳۹۴، **جرایم علیه طبیعت، جرم شناسی محیط زیست و عدالت زیست محیطی**، ترجمه پیمان نمایان و سبحان طیبی، چاپ اول، تهران، انتشارات مجد.

لاتین

-gunningham, N., norberry, j. and mckillop, s. (eds), 1995, environmental crime, conference Proceedings, Canberra: Australian institute of criminology.

Legal Civilization

Biannual No.9/Fall 2021 & Winter 2022

ISSN:2783-1841
ISSN:2783-1922

- Review of Legal Solutions for Mining and Trading of Digital Currencies: Legal Gaps and Solutions*SHima Naderi, Majid Motallebi
- Analysis the Jurisprudential Principles of Torture and Delay at Implementation Preemption *Morteza Rahimi
- Achievements and Challenges of Multiplicity and Recidivism in the Law on Reducing the Punishment of Imprisonment Imposed in 2020 with a Practical Approach*Abolfath KHaleghi, Zahra Mirzaei
- Review of Technology Transfer Contract in Iranian Subject Law*Afshin Mojahed
- Explain the Principle of Information in the Light of the Previous Consent Procedure of the Rotterdam 2003 Convention*Mohammad Mobini Far, Marzieyh Fathi Bornaji
- The Position of Dispute Resolution Commissions in Lawsuits between the Islamic Revolutionary Guard Corps and Tehran Municipality*Mohammadreza Yazdi, Mojtaba Salek Razi
- the effects and conditions of retrial in Iranian and French lawani, Mohammad Reza Burbur
- Effects of Divorce on the Law of Iran, France and the United Kingdom *Maisam Sobhani
- Analysis of Child Rights in Iran: Review of the National Body Convention of Rights of Child Based on the Universal Convention of the Rights of the Child *Maryam SHA'ban
- The Relationship between Insult and Freedom of Expression in the Light of the Islamic Penal Code and the Press Law*Amirhossein GHazaei Alamdari
- Principles and Rules Governing Professional Ethics in the Legal Profession *Rostam Ali Akbari, Yasser SHakeri
- Religious Pluralism in the Islamic Penal Code*Mohsen Hamidipour
- Effects and Conditions of Absentee Proceedings in Iranian and French Law Sayyed Jafar Hashemi Bajegani, Mostafa Afzali Goroh
- Criminal Responsibility of Governments for Environmental Crime in the Light of Regional and International Cooperations*Sajad Tayebi
- Analysis of the performance of the International Court of Justice in the case of violation of the 1955 Amity Agreement between the Islamic Republic of Iran and the United States of America*Mohammad Setayesh Pur, Eisa Poodat
- Conceptual and Philosophical Challenges of Terrorism in Confrontation of Human Rights Nourooz Kargari
- Economic Analysis of the Externality of Property use by Comparative Study of Iranian Law Yadullah Dadgar, Akram Ehsani
- Functions and Challenges of Mediation in Iran (Looking at Some European Countries and International Documents)*Sayyed Abbas Mousavi
- Privacy in the Legal System of Iran and Islam*Ali Akbari, Mahdi Falahian
- Prisoners' Rights from the Perspective of Imami Jurisprudence and Iranian Law with a look at International Documents*Gholamreza Izadpanah, Vajehe Izadpanah
- Analysis of the Assassination of Iranian Nuclear Scientists from the Perspective of Domestic and International Law*Mohammad Khalil Salehi, Mohammad Salmani Farahmand
- Effects of Life Insurance Contract from the Perspective of Imami Jurisprudence and Iranian Law Sayyed Sajad Khalooei Tafti
- Protecting Agency Judges in an Age of Politicization: Evaluating Judicial Independence and Decisional Confidence in Administrative Adjudications*Reza Tajarlou, Mohammad Javad Shafaghi, Fatemeh Mafi
- the Rights of Victims and Offenders in the French Criminal Procedure Criticisms and Challenges Sadegh Fetili, Ebrahim Moghdam
- Review and Analysis of the Obligation to Observe Caution in Common Law Rezahosain Gandomkar, Farzad Karami kolmoti
- A Comparative Study of Crime Cost Assessment in Criminal Law and Shiite Jurisprudence Esmaeil Kashkoulain, Mahdi Naghavi
- An Introduction to the Theory of Legal Personality in Imami Jurisprudence*Sayyed Alireza Amin
- Examining the Pillars of Civil Liability of Municipalities in Judicial Procedure Sayyed Vahid Mirmezami, Faezeh Bahador
- Compensation for Innocent Convicts in the Law of Iran and America Ahmadreza Kenarkoohi, Salameh Abolhasani
- Research on the Importance of Offer in Iranian Civil Law and the UNIDROIT Principles Morteza Javan Sarand